

RÁNKI GYÖRGY
utolsó interjúja *

Ránki György, Kossuth-díjas történész, 58 éves, a Magyar Tudományos Akadémia Történelemtudományi Intézetének igazgatója, az amerikai Indiana egyetem magyar tanszékének vezetője. Számos történelmi és gazdaságtörténeti munkát írt, részben Berend T. Ivánnal közösen. Ő is, mint Berend, másodszor jár hazánkban: először az 1984-es történészkongresszuson.

– *Azt kérdezzük Ránki professzortól, hogyan látja a magyarországi zsidóság helyzetét most, tekintettel a legutóbbi antiszemita megnyilvánulásokra?*

– Két okból nehéz válaszolnom erre: először, mert nem voltam otthon augusztus vége és december vége között, így csak másodlagos forrásokból értesültem azokról az antiszemita megnyilvánulásokról, melyek a futballmeccsen lejátszódtak. Másodszor: nagyon nehéz megfogni azt, hogy mit ért az ember antiszemita megnyilvánulás alatt. Könnyű azt mondani, hogy antiszemita megnyilvánulásnak tekinthető, ami a meccseken lejátszódik. Én azonban ezt az egészet egy sokkal szélesebb kontextusban látnám. Egyrészt abban, hogy egy sor olyan elintézetlen kérdésről, melyet először a szőnyeg alá söpörtek, kiderült, hogy eljönnek abban a pillanatban, amikor szabadabb a gondolati megnyilvánulás. Másrészt, én nem is a meccs megnyilvánulásokat tartom a leglényegesebbeknek; az egy csúcselék, s tudjuk jól, mi van akár egy angol futballmérkőzésen is. Sokkal érdekesebbnek, fontosabbnak és nehezebb kérdésnek tartom, hogy egy viszonylag színvonalas értelmi-ségi rétegnél is van – nem mondom, hogy valami gyilkos antiszemitizmus –, de van.

– *Ez miben nyilvánul meg?*

– Ez feltételezhetően nem fog úgy megnyilvánulni, hogy kivonulnak vagy tiltakoznak; de érezhető különböző kérdések megvitatásánál, felvetésénél. Nem akarom ezt nacionalizmusnak bélyegezni, mert a mai Magyarországon nagyon nehéz ennek a meghatározása.

– *A „népiesek”*

– Kétségtelen, hogy azoknak a népies hagyományoknak a kritikátlan átvétele, melyek a harmincas években voltak, s antiszemitizmust is tartalmaznak, azt jelenti, hogy aki ezt vallja, kimondva vagy ki nem mondva, bizonyos értelemben az antiszemitizmussal is azonosítja magát. Vannak, akik elhatárolják magukat ettől; népies vonalat visznek tovább, de próbálják megtisztítani az antiszemita vonaltól; másoknál viszont nem látom ezt a törekvést.

– *Hogyan lehetséges, hogy ezt a problémát a több mint negyvenéves szocialista rezsim nem tudta megoldani Magyarországon?*

– Én ezt az egész problémát: antiszemitizmus, zsidókérdés, egy egész ország kontextusában próbálom nézni. Tulajdonképpen az egész szocialista gondolatnak, az egész szocialista rendszernek van bizonyos komoly válságtünete, s ebben a kontextusban jelentkezik az egész kérdés, tehát nem elszigetelt jelenség. Amikor az értékek újraértékeléséről van szó, természetes, hogy van visszatérés a régi értékekhez, melyeket nem tisztáztak, s amelyek nem világos politikai vagy eszmei küzdelemben nyertek elintézést. Gondol-

* Megjelent az izraeli magyar nyelvű napilapban, az *Új Kelet*-ben.

junk csak arra, hogy mi van Nyugat-Németországban, ahol úgy tűnt, hogy a hetvenes években jött egy új, liberális baloldali nemzedék, de olvassuk csak el a legutóbbi vitákat a német történelemírásban – nem akarok neveket említeni, mert egyiküket sem vádolom antiszemitizmussal –, de az egész zsidóproblémát egész más aspektusból vizsgálják. Ott pedig úgy tűnt, hogy végigküzdötték az ügyet – nemcsak hatalmi eszközökkel – ,és mégis visszatértek a régi fogalmakhoz. Az egész ügyet tehát sokkal szélesebb aspektusból kell szemlélni. Bármennyire kellemetlen is, és bármennyire nem lehet elintézni annyival, hogy ez csupán egy válságjelenség része, mégsem szabad megfeledkezni erről sem.

– *De még a válságtünet felszínre jutása előtt: volt egy időszak Magyarországon, amikor a zsidókérdés ügyét mesterségesen elnyomták; nem volt szabad beszélni róla.*

– Én nem úgy érzem, hogy mesterségesen el volt nyomva. Volt egy hamis, utópista, optimista koncepció, hogy a szocializmus ahogyan megszünteti a társadalmi különbségeket, megszünteti a zsidókérdést is. Tehát itt nem mesterséges elnyomásról, hanem hamis, illuzórikus koncepcióról van szó – s nem az egyetlenről! Mondhatok ezer más példát is: az is koncepció volt, hogy „jó, hát a magyar lakosság egy része a második világháború után a szomszéd országokba került, ugyanúgy, mint Trianon után; de ez úgysem lesz probléma, mert hiszen a szocialista országokban úgysem lesz nemzetiségi kérdés.”

S nézzük meg, mi van Romániában! Hát azért mondom, hogy itt nem egyetlen kérdéstről van szó. Én, természetesen nagy jelentőséget tulajdonítok az antiszemitizmusnak, már csak a magam története, emberi sorsa miatt is – de nem hiszem, hogy csak ezt az egyetlen kérdést szabad kiragadnunk: hanem ez az egész kontextus problémájának egy része. Mert amikor mi az antiszemitizmusról panaszkodunk, akkor mondjuk X. barátom, aki egyáltalán nem antiszemita, arról panaszkodik, hogy mi az oka annak, hogy a másfél millió romániai magyarral sokkal rosszabbul bántanak, mint a magyarok a zsidókkal – azaz, nincs is semmi összehasonlítási alap, mert Magyarországon nincs hivatalos antiszemitizmus, a romániai magyarokat viszont elnyomják. Azért mondom, hogy én ebben a kontextusban látom az egész kérdést.

– *Milyen kibontakozási lehetőséget lát professzor úr ebből a helyzetből, beleértve a gazdasági problémákat is?*

– Meg vagyok róla győződve, hogy valamiféle formában ki fogunk lábalni a mai súlyos gazdasági helyzetből és az ebből fakadó politikai nehézségekből is. Ez azonban még nem jelenti azt, hogy megtaláltuk a megoldást. A válságból tehát meglesz a kiút ez azonban nem lesz azonos azzal a megoldással, amelyet valamikor, amikor én is fiatal voltam, feltételeztünk. Ezt tartom a leglényegesebb problémának, s ebben nem látom, hogy mi lesz a megoldás.